

Tilstrækkelighed og retfærdig fordeling

Lasse Nielsen

Sufficiency and Distributive Justice

The doctrine of sufficiency, originated by Harry Frankfurt, has over the past years grown into a prominent competitor to egalitarianism as the leading distributive ideal for political philosophy. This paper elaborates on the content of the doctrine of sufficiency as well as different ways to unfold it as a guiding principle for distributive justice. The paper distinguishes between: (i) *hybrid-theories*, which use sufficiency together with other distributive principles; (ii) *vertical multiple-threshold theories*, which identify several sufficiency thresholds on the same unified dimension; and (iii) *horizontal multiple-threshold theories*, which identify several distributive spheres each with their own sufficiency threshold. The paper argues that horizontal multiple-threshold theories are the most promising and defensible versions of the doctrine of sufficiency.

Tilstrækkelighed og retfærdig fordeling

Indenfor litteraturen om fordelingsretfærdighed skelnes generelt mellem to centrale spørgsmål, henholdsvis retfærdighedens *hvad?* og retfærdighedens *hvordan?* Det første spørgsmål forholder sig til, hvilken møntenhed eller målestok der må anvendes, når man skal vurdere, hvorvidt en given fordeling er retfærdig eller uretfærdig. Under dette såkaldte hvad-spørgsmål skelnes typisk mellem på den ene side velfærdsbaserede retfærdighedsteorier, der mener, at retfærdigheden omhandler folks grad af velfærd eller alternativt personers mulighed for velfærd (Arneson 1989, Temkin 2003), og på den anden side ressource-teorier eller kapabilitetsteorier, der hævder, at retfærdigheden omhandler personers besiddelse af ressourcer (Dworkin 2000) eller kapabiliteter, dvs., deres effektive frihed til bestemte funktioner (Sen 1992; Nussbaum 2000; 2006).

Når man først har afklaret, hvad som skal fordeles, altså for eksempel velfærd, ressourcer eller kapabiliteter, så rejser der sig et spørgsmål om, *hvordan* denne møntfod skal fordeles. I den politiske filosofi har en ligefordeling undertiden været den grundlæggende antagelse om en retfærdig fordeling,

Lasse Nielsen är verksam vid Institut for Kulturvidenskaber, Syddansk Universitet.
E-post: lasseni@sdu.dk

hvilket har givet anledning til at formulere spørgsmålet om fordelingsretfærdighed indenfor en bred forståelse af egalitarisme, men efterhånden er dette udgangspunkt blevet kritiseret af teoretikere, som forsvarer fordelingssteoretiske alternativer. Et muligt alternativ er *prioritetssynspunktet*, som hævder, at det betyder mere at hjælpe personer, jo dårligere disse er stillet, og i visse formuleringer, at den retfærdige fordeling er den, som stiller de dårligst stillede bedst muligt (Parfit 2002; Holtug 2010: kap. 8). Et andet alternativ, som er blevet diskuteret og mødt med tilsluttende opbakning såvel som stærk kritik, er *tilstrækkelighedsdoktrinen*. Tilstrækkelighedsdoktrinen kan formuleres i følgende princip (Frankfurt 1987: 22, egen oversættelse).

Tilstrækkelighedsdoktrinen

En fordeling af et givent fordelingsgode er retfærdig, hvis og kun hvis alle har tilstrækkeligt af det pågældende gode

I denne artikel giver jeg et overblik over nylige videre udviklinger af denne doktrin. Jeg kigger på de forskellige bud på formuleringer af doktrinen til stærkere teorier om fordelingsretfærdighed, samt hvad der skal forstås som den relevante tærskel. Jeg skitserer også de mest relevante problemer ved de forskellige bud. Artiklen argumenterer for, at tilstrækkelighedsdoktrinen holder stort filosofisk såvel som politisk potentiale, særligt hvis den udformes indenfor en horisontal multitærskel-teori.

Artiklen forløber som følger. I det næste afsnit redegør jeg for tilstrækkelighedsdoktrinen i sin mest generiske form, og jeg diskuterer Roger Crisps barmhjertighedsprincip som et eksempel på at udforme idéen om den relevante tærskel. Jeg påpeger også en række kritikker, som Crisps princip er blevet mødt med. De efterfølgende afsnit kigger på mere komplekse udformninger af doktrinen. Først ser jeg på *hybrid-teorier*, hvor et tilstrækkelighedsprincip figurerer sammen med andre fordelingsprincipper som et delelement i en samlet fordelingsteori. Afsnittet konkluderer, at trods hybrid-teoriernes intuitive tiltrækning, så styrker de ikke tilstrækkelighedsdoktrinen, fordi de grundlæggende ikke lever op til dens betingelser. Dernæst betragtes *multitærskel-teorier*, hvor jeg skelner mellem *vertikale* og *horisontale* versioner. Jeg argumenterer for, at multitærskel-teorier styrker tilstrækkelighedsdoktrinen, men at de vertikale versioner stadig møder afgørende problemer. Herimod står den horisontale version som det mest lovende bud på en teoretisk holdbar og politisk anvendelig tilstrækkelighedsdoktrin.

Tilstrækkelighedsdoktrinen og den relevante tærskel

I sin oprindelige form er doktrinen motiveret af en intuition om, at lighed ikke har værdi i sig selv, men at vores opfattelse af problematiske uligheder stammer fra den grundopfattelse, at det er uretfærdigt, når mennesker har for lidt. Som

filosoffen Joseph Raz så stærkt udtrykker det, så er det ikke uligheden i sig selv, som bekymrer os, men de lidelser, som uligheden til tider er udtryk for, nemlig ”de sultendes sult, de trængendes trængsel, de syges lidelse etc.” (Raz 1986: 240). Det vil sige, at man i teorien kan forestille sig en relevant tærskel, som definerer ”at have nok”, og at retfærdighed som et minimum kræver, at alle er over denne tærskel. Men, som det er blevet indvendt imod doktrinen, så er denne grundlæggende intuition fuldt kompatibel med mange formuleringer af principper for ligefordeling. Hvis tilstrækkelighedsdoktrinen således skal være afgørende forskellig fra lighedsteorier, så må man tage den logiske biimplikation i ovenstående princip bogstaveligt, hvilket udmønter sig i, at doktrinen forudsætter en accept af følgende positive og henholdsvis negative påstand (Casal 2007). Den positive påstand hævder, at det er kritisk afgørende for retfærdighed, at alle er over den relevante tærskel, hvilket indfanger det element af doktrinen, som også mange lighedsteorier vil kunne tilslutte sig. Den negative påstand hævder, at uligheder over den relevante tærskel er irrelevante i et retfærdighedsperspektiv, hvilket er i modstrid med, hvad lighedsteorier vil sige.

I en toneangivende artikel fra 2003, kritiserer filosofen Roger Crisp, samstemmende med Raz’ grundlæggende intuition som beskrevet ovenfor, retfærdighedsteorier som forsvarer et ligefordelingsprincip eller et prioritetsprincip for fejlagtigt at placere fokus på irrelevante forskelle i stedet for på egentlige relevante absolutte underskud. Hans kritik kommer mest præcist til udtryk i udformningen af følgende tankeeksperiment (Crisp 2003: 755; for oversættelse se Nielsen 2016: 138):

Beverly Hills eksemplet

Forestil dig en ekstremt velstående population på i alt 10.010 personer fordelt på to samfundsklasser, den ”rige klasse” bestående af 10 personer og den ”superrige klasse” bestående af de resterende 10.000 personer. Du er ansvarlig for distributionen af vine i samfundet og kan nu vælge enten at distribuere lafite 1982, hvilket udelukkende vil være til glæde for hver af de 10 rige, eller den lidt finere latour 1982, hvilket i tilsvarende grad udelukkende vil være til glæde for hver af de 10.000 superrige. Hvad er den retfærdige fordeling?

Crisps pointe med eksemplet er at vise, at både ligefordelingsprincipper og prioritetsprincipper vil være forpligtet på at hævde, at det er principielt uretfærdigt at tilgodese de superrige i denne fordelingssituation, selvom de faktisk udgør den markant største samfundsgruppe, fordi det øger fremfor mindsker afstanden imellem de bedst stillede og de dårligst stillede i samfundet. Men, som eksemplet er designet til at understøtte, så har mange af os en intuitiv fornemmelse af, at der ikke er noget relevant retfærdighedshensyn i eksemplet her, fordi alle befinder sig på et velstandsniveau, der allerede er væsentligt

over, hvad enhver kan tillade sig at kræve. Med andre ord, det virker misforstået at sige, at det rige mindretal har et retfærdighedsmæssigt krav på at få deres vinpræference tilgodeset af det superrige flertal. Grunden hertil er ifølge Crisp, at de befinder sig langt over den relevante tærskel for, hvad retfærdigheden kræver.

Det giver anledning til, at Crisp, motiveret af den følelsesmæssige reaktion, man har, når man står overfor andres lidelse og nød, formulerer en tilstrækkelighedsdoktrin i barmhjertighedens navn (Crisp 2003: 758; for oversættelse se Nielsen 2016: 139):

Barmhjertighedsprincippet for fordeling

Der bør gives absolut prioritet til at gavne personer, som befinder sig under den relevante tærskel for velbefindende, over hvilken en følelse af barmhjertighed ophører. Under tærsklen betyder det mere at hjælpe personer, jo dårligere stillet de er, jo flere af dem der er, og jo større en gavn, man kan gøre for dem. Over tærsklen bør ingen prioritet finde sted.

Barmhjertighedsprincippet bygger på en kobling af tre selvstændige teoretiske elementer. For det første henviser det tilbage til Frankfurts oprindelige tilstrækkelighedsdoktrin, idet princippet identificerer en tærskel for moralsk tilstrækkelighed, hvilket forpligter på både den positive påstand, at det er kritisk afgørende at få alle over tærsklen, samt den negative påstand, at uligheder over tærsklen er irrelevante.

For det andet tilføjer barmhjertighedsprincippet en normativ begrundelse for tilstrækkelighedstærsklen, som ikke er til stede hos Frankfurt, men som Crisp henter fra et dydsetisk teoriapparat omhandlende følelsen af barmhjertighed. Dydsetikken er en normativ etisk teoriretning, som særlig baserer sig på tolkninger af Aristoteles' moralfilosofi, og som definerer det vellykkede liv ud fra en opfattelse af karakteristiske menneskelige dyder, herunder dyden *barmhjertighed* (Nielsen 2016; Christensen 2008). For dydsetikere er følelsen af barmhjertighed den moralsk korrekte følelsesmæssige reaktion på at blive konfronteret med andres lidelse eller nød (Crisp 2008). Det er denne følelsesmæssige reaktion, som Crisp henviser til i sin begrundelse for tilstrækkelighedstærsklen.

For det tredje indeholder barmhjertighedsprincippet et element af prioritetssynspunktet under tilstrækkelighedstærsklen, som også baseres på følelsen af barmhjertighed. Bemærk dog, at dette ikke gør princippet til en hybrid-teori, fordi det stadig forpligter på både den negative og den positive påstand. Prioritets synspunktet hævder som nævnt ovenfor, at det betyder mere at hjælpe personer, jo dårligere disse er stillet, og på samme måde, mener Crisp, at følelsen af barmhjertighed er stærkere for andre, jo dårligere de er stillet. Hermed viderefremidler Crisps videreudvikling af tilstrækkelighedssynspunktet et dydsetisk

bud om barmhjertighed som en etisk informeret distributiv teori med direkte politisk anbefalende karakteristika. For så vidt et samfund kan siges at være et barmhjertigt samfund, så må det have som politisk mål at sikre for alle dets borgere, at de befinder sig over et niveau af velbefindende, hvor ingen har grund til at føle barmhjertighed for dem. Det skal dog hertil bemærkes, at man selvfølgelig udmærket kan tilslutte sig en tilstrækkelighedsdoktrin uden som Crisp at tilslutte sig en dydsetisk opfattelse af barmhjertighed, men for Crisp er sammenkoblingen via barmhjertighed oplagt.

Barmhjertighedsprincippet er blevet mødt af en del kritik fra teoretikere, som beskæftiger sig med fordelingsretfærdighed. En del af kritikken går på, at en bestemmelse af den relevante tærskel som der, hvor barmhjertighed ophører, fortæller os meget lidt om, hvad det faktisk indebærer at være over denne tærskel. Det følger, at det er meget svært at bruge barmhjertighedsprincippet i sin generelle formulering som egentligt fordelingsideal. Hvis det skal kunne anvendes, er man altså nødt til at sige noget mere om, hvornår man har grund til at føle barmhjertighed for andre, og hvad det betyder for, hvad man er forpligtet på at gøre for dem.

En anden del af kritikken går på, at princippet, selvom det måske nok rimeligvis passer på vores overordnede opfattelse af barmhjertighed, ikke altid stemmer overens med vores intuitioner om retfærdighed. Med andre ord, en retfærdig fordeling er noget andet end en fordeling, som imødekommer barmhjertighed for de absolut nødlidende. Selvom Beverly Hills eksemplet har stærk intuitiv appel, så kan man tænke sig mange andre virkelige såvel som imaginære situationer, hvor barmhjertighedsprincippet ikke synes at leve op til, hvad vi normalt betragter som retfærdigt.

Hvad med situationer, hvor ingen lider nød, men hvor én gruppe lige nøjagtig lever tilstrækkeligt gode liv til, at der ikke er grund til at have barmhjertighed for dem, mens en anden gruppe har et signifikant højere niveau af velfærd evt. uden at have gjort sig fortjent til det? Mange vil have den opfattelse, at der i sådan en situation faktisk er et retfærdighedsproblem (Segall 2016; Knight 2015). Eller hvad med situationer, ikke langt fra vores faktiske virkelighed, hvor to personer, der begge befinder sig på et ret højt niveau af velfærd ansøger om det samme job, og den ene af dem diskrimineres og fravælges grundet etnisk eller religiøst tilhørsforhold? Synes retfærdighed ikke faktisk at give anledning til, at den diskriminerede person har et krav på at blive behandlet anderledes bedre, selvom han lever tilstrækkelig godt til, at vi ikke har barmhjertighed for hans situation (Temkin 2003)? Selvom barmhjertighed måske nok er et vigtigt hensyn i en overordnet etisk forstand, som dydsetikere lægger op til, så er det ifølge kritikerne langt fra åbenlyst, at det skal være gældende for politiske fordelingsprincipper, som påberåber sig mærkatet retfærdighed.

Tilstrækkelighed som hybrid-teorier

Flere filosoffer har i de seneste år forsøgt at anvende tilstrækkelighedsdoktrinen i en lidt blødere version, ved at acceptere den positive påstand men erstatte den negative påstand med andre retfærdighedshensyn. En ofte set tilgang er at anvende tilstrækkelighedsprincippet som et delelement af flere fordelingsprincipper i en såkaldt hybrid-teori (Casal 2007). Her spiller tilstrækkelighedstærsklen rollen som en minimumsstandard for retfærdig fordeling, dvs., en bestemmelse af hvad vi i retfærdighedens navn skylder *alle*, uafhængigt af hvad vi derudover skylder nogle særlige.

Indenfor feltet af global retfærdighed forsvarer antikosmopolitter som eksempelvis David Miller en sådan hybrid-teori, hvor tilstrækkelighedselementet udgøres af en minimalstandard baseret på dækning af basale menneskelige behov samt tilstrækkelige muligheder og rimelige betingelser for fri handel. Dette tilstrækkelighedselement giver ifølge Miller anledning til en omfordelingspligt overfor alle menneskelige personer i kraft af deres status som mennesker. Men, hævder Miller, vi har derudover nogle særlige og meget mere omfattende omfordelingspligter overfor vores nationsfæller, grundet vores fælles kultur, nationale identitet og politiske association (Miller 2007: kap. 7).

Hybrid-teorier er ofte set indenfor global retfærdighed, men spiller også en rolle i andre dele af den politiske filosofi. Indenfor studiet af retfærdig sundhed forsvarer flere et universelt men minimalt tilstrækkelighedsprincip baseret på basale sundhedsbehov eller sundhedskapabiliteter, over hvilken man så tilslutter sig et ansvars-sensitivt lighedsprincip eller prioritetsprincip (Daniels 2008; Segall 2010; Ram-Tiktin 2011). Og indenfor den hurtigt voksende litteratur om "relational lighed", som tager afsæt i en marxistisk kritik af hele det distributive paradigme, som har hersket i studiet af retfærdighedsteori, ser man ofte tilstrækkelighedsprincippet anvendt som en nødvendig betingelse for, at man kan bygge samfund med lige og respektfulde relationer (Anderson 1999; Scheffler 2003; Pettit 2012: 80-81). Et eksempel, hvor tilstrækkelighedsdoktrinen får særlig relevans i den henseende, er hos Philip Pettit, som udformer den relevante tærskel omkring hans republikanske frihedsbegreb, *frihed som non-dominans*, som indebærer, at borgere er frie i den relevante forstand, hvis og kun hvis, ingen har kapaciteten til, på arbitrær basis, at indblande sig i deres centrale livsvalg (Pettit 1997). For Pettit figurerer tilstrækkelighedstærsklen som en konkret og afgørende sikring af, at personer har de fornødne ressourcer og muligheder til at kunne indgå i samfundet som frie og dermed ikke-dominerede borgere (2012: 81). Hos Elizabeth Anderson spiller tærsklen en lignende rolle som mulighedsbetingelse for, at personer kan indgå i sociale relationer med gensidig respekt, men hvor Pettit bygger sin tærskel på en republikansk frihedsforståelse, baserer Anderson sig på et kapabilitetsbegrebet som fundament for en relationel lighedsopfattelse (Anderson 1999).

Indenfor distributiv teori har vi set et relativt nyt bud på at formulere en hybrid-teori ind i en tankegang, som passer til tilstrækkelighedsdoktrinen hos Liam Shields, som hævder, at tilstrækkelighedsteoretikere ikke nødvendigvis behøver at acceptere den stærke negative påstand, at uligheder over tærsklen er irrelevante. I stedet, mener han, bør man acceptere den positive påstand, at det er kritisk afgørende for retfærdighed, at alle er over den relevante tærskel, samt en alternativ påstand, ”forskydningspåstanden” [the Shift Thesis], som hævder, at over den relevante tærskel har det signifikant mindre normativt vægt at udligne uligheder (Shields 2012; 2016). Essensen af Shields’ tilføjelser er, at det stadig har moralsk prioritet at få hjulpet folk over den relevante tærskel, men at dette ikke nødvendigvis implicerer, at uligheder over grænsen er komplet irrelevante. Shields’ hybrid-teori tilvejebringer således en teknisk-teoretisk ramme indenfor hvilken, vi kan tænke de ovenstående hybrid-teorier.

Hybrid-teorier har stor intuitiv appel og har haft stor indflydelse på den videre udvikling og anvendelse af tilstrækkelighedsdoktrinen indenfor politisk filosofi (Fourie og Rid 2016). Ikke desto mindre er det uklart om den egentlig udgør et stærkere alternativ end Frankfurts og Crisps tidligere bud. En alvorlig bekymring er, at afvisningen af den negative påstand til fordel for andre retfærdighedsprincipper eller til fordel for Shields’ blødere forskydningspåstand simpelthen gør hybrid-positioner uforenelige med hele grundintuitionen bag tilstrækkelighedsprincippet, nemlig at uligheder ikke *i sig selv* er problematiske. Eksempelvis kan hybrid-teorier ikke forklare, hvorfor forskellen på de rige og de superriges adgang til specifikke ekstravagante vine er irrelevant fra et retfærdighedsperspektiv, som Crisp viste med Beverly Hills eksemplet. Det kan selvfølgelig være, at hybrid-teoretikere er villige til at afskrive intuitionen i Beverly Hills eksemplet, men spørgsmålet er, om de så egentlig tilslutter sig et tilstrækkelighedsprincip. Andre tilstrækkelighedsteoretikere har i de senere år forsvaret doktrinen ved at omformulere grundintuitionen fra Frankfurt og Crisp til forskellige former for multitærskel fordelingsteorier. Med andre ord, så skal tilstrækkelighedsdoktrinen ikke blot forstås som en singularær tærskel der adskiller de nødlidende fra de ikke-nødlidende, men som flere tærskler med forskelligt indhold og eventuelt varierende normativ vægt. Disse multitærskel-teorier kan dog tage flere former. Jeg skal her skelne mellem vertikale og horisontale multitærskel-teorier.

Vertikale multitærskel-teorier

En måde at videreudvikle tilstrækkelighedsdoktrinen, så den bliver mindre arbitrær i bestemmelsen af tærsklen, og dermed også bedre til at forklare, hvorfor uligheder over tærsklen er moralsk irrelevante, er at hævde, at der eksisterer flere tærskler på den relevante værdi-dimension (fx individuel velfærd), og at det har større moralsk vægt at komme over dem, desto lavere på

værdi-dimensionen, de er (Huseby 2010; Benbaji 2005). Denne revision styrker doktrinen, idet den tillader at bibeholde en meget høj (øverste) tærskel. Robert Huseby har forsvaret en to-trins tærskel position, hvor den lave grænse defineres af basale goder knyttet til individets fundamentale interesse i overlevelse og sikkerhed, mens den øvre grænse bestemmes af ”rimeligvis individuel tilfredsstillelse” (2010). Benbaji har foreslået en lignende skematik med tre niveauer af velfærds-baserede tærskler (2005). Argumentet bag disse positioner er, at ved at have flere tærskler på forskellige vertikale niveauer af en given værdidimension, så kan man tillade en meget høj øvre tærskel, samtidig med at man giver prioritet til de lave basale tærskler. Og ved at sætte den øverste tærskel meget højt, bliver det meget mere intuitivt plausibelt, at forskelle på folk over tærsklen ikke er udtryk for uretfærdige uligheder.

Forestil dig eksempelvis, at alle befinder sig over en grænse, hvor de har fuldt tilfredsstillende præferencer, men at der derudover er markant forskel på, hvor mange ressourcer de enkelte har adgang til. På hvilket grundlag, ville de dårligere stillede kunne kræve omfordeling, når de allerede har alle deres præferencer tilfredsstillende? Det synes rimeligt, at ingen her har noget krav for omfordeling. Det er denne form for intuitiv argumentation, filosoffer som Huseby og Benbaji appellerer til, når de forsvare en vertikal multitærskel-teori. Og deres revisioner har styrket tilstrækkelighedsdoktrinens teoretiske fundament markant.

Trods Husebys og Benbajis styrkelse af doktrinen, synes de vertikale multitærskel-teorier stadig at være sårbare overfor visse indvendinger. Eksempelvis løser de ikke Temkins udfordring med diskrimination. Temkins indvending viser, at selv når folk er over en meget høj tilstrækkelighedstærskel i henhold til individuel velfærd, såsom Husebys eller Benbajis velfærdsbaserede tærskler, så synes det stadig intuitivt uretfærdigt, hvis minoriteter systematisk diskrimineres imod. Bekymringen synes at have noget på sig. I samfund som det danske eller svenske, hvor både kvinder og mænd lever liv, som de er individuelt rimeligvis tilfredse med, der ophører kønsdiskrimination jo ikke bare med at være et retfærdighedsproblem. Vi finder jo stadig forskelsbehandling på baggrund af køn afgørende uretfærdigt. Det synes således problematisk, at de vertikale multitærskel-teorier ikke kan indfange denne uretfærdighed.

Et andet problem er, at den velfærdsbaserede værdipræmis, som Huseby og Benbaji appellerer til, ikke synes at kunne begrunde, hvorfor vi skal acceptere den helt centrale positive påstand, at det er kritisk afgørende for retfærdighed, at alle er over den relevante tærskel. En implikation af tilstrækkelighedsprincippet er, at fordelingsretfærdighed skal give absolut prioritet til at hjælpe personer, som er under tærsklen, men appellen til individuel tilfredsstillelse synes ikke at kunne forklare en så stærk prioritet. Velfærdsbaserede ligheds-teorier klarer sig bedre i den henseende, fordi *utilfredse* personer er dårligere stillet en *tilfredse* personer i mindst én relevant forstand. Men det er langt mere

problematisk at anvende denne logik til at fastsætte en tilstrækkelighedstærskel, fordi der med den følger en absolut prioritet. Hvorfor skulle det, at man ikke har fuldt tilfredsstillende præferencer, kunne begrunde moralsk prioritet i en grad, som understøtter en omfordelingstærskel? Det spørgsmål er i bedste fald utilstrækkeligt besvaret.

Horisontale multitærskel-teorier

De førnævnte kritikker af barmhjertighedsprincippet bygger på en antagelse om, at tærsklen på sin vis er værdimæssigt endimensionel. Denne antagelse af rimelig nok, når det kommer til Crisps og Frankfurts teorier, fordi disse er tænkt som generelle principper, der antager, at vi omfordeler goder og ressourcer i henhold til individuel velfærd (Frankfurt 1989; Crisp 2003). Antagelsen holder også fint, når det drejer sig om Husebys og Benbajis videreudvikling af doktrinen. Selvom eksempelvis Huseby definerer den lave tærskel med henvisning til basale goder, så er det reelt den individuelle velfærd forstået som personlig præferencetilfredsstillelse, som udgør værdidimensionen (Huseby 2010). Og selv, hvis Husebys to tærskler kan forstås som flere adskilte dimensioner, fremfor én velfærdsbaseret dimension, så undgår han ikke den førnævnte kritik, fordi den endimensionelle antagelse alligevel gør sig gældende i forhold til fastsættelsen af den høje tærskel. Men der er andre udformninger af tilstrækkelighedsdoktrinen, som anser selve forståelsen af den relevante tærskel som multidimensional, og dermed klarer sig bedre i forhold til de nævnte kritikker.

Horisontale multitærskel-teorier hævder for det første, at der er flere centrale værdidimensioner, som fordelingsretfærdighed bør forholde sig til. For det andet, at disse er non-kommensurable således, at de ikke kan sammenlignes og aggregeres. Og endeligt, at der derfor må eksistere en tærskel for *hver* af dem. Hvor vertikale multitærskel-teorier altså foreslår flere tærskler på samme værdidimension, så mener de horisontale multitærskel-teorier, at der eksisterer flere tærskler i adskilte værdisfærer (Axelsen og Nielsen 2015).

Et sådan alternativ findes eksempelvis i Martha Nussbaums politiske filosofi. Nussbaum opstiller en liste af ti centrale kapabiliteter som den moralsk relevante minimumstærskel for et værdigt menneskeliv. De centrale kapabiliteter er: *liv; fysisk helbred; kropslig integritet; sansning og tænkning; emotion; praktisk visdom; socialt tilhørsforhold; andre specier; leg; og politisk kontrol* (Nussbaum 2000: 78-80; Nielsen 2014). Listen er mindre innovativ, end hvad den til tider tages for at være. Nussbaum henter inspirationen i Aristoteles' egen beskrivelse af de relevante sfærer af menneskelivet, indenfor hvilke han identificerer og formulerer dyderne. Således er Nussbaums liste en omskrivning af de aristoteliske dyder til en distributiv teori om retfærdighedskrav italesat som effektive friheder eller kapabiliteter (Nussbaum 1992). Og ligesom Aristoteles' liste af dyder, så er listen af centrale kapabiliteter historisk

funderet, fordi den er forankret i menneskets refleksioner over sig selv igennem historien. Den historiske forankring gør på den ene side listen historisk foranderlig (i hvert fald i princippet), men samtidig på den anden side universel, idet den menneskelige historie er en *fælles* historie, fordi kernepunkterne i et menneskeliv går igen på tværs af kulturelle og historiske kontekster, hvilket Nussbaum finder evidens for i genkendeligheden af temaer omhandlede menneskelivets kernepunkter i myter og sagn, dramaer, og skønlitterære skildringer fra forskellige kulturer og tidsperioder (Nussbaum 1992). Det historiske element hos Nussbaum begrunder hver og én af kapabiliteternes status som værende universelt værdifulde uden at basere sig på nogen form for biologisk speciecisme eller metafysisk, religiøs antagelse om menneskets særstatus. Nussbaum skelner dog internt på listen mellem kapabiliteter af forskellig karakter, men den interne skelnen ændrer ikke ved, at samtlige af de listede kapabiliteter ifølge Nussbaum spiller en særlig afgørende rolle for det menneskelige liv, og at det derfor må opfattes som moralsk tragisk, hvis nogen ikke har tilstrækkelig adgang til en hvilken som helst af listens kapabiliteter (Nussbaum 2000: 81).

Listen udgør, hvad Nussbaum anser for at være retfærdighedens mindstekrav. Hvad retfærdigheden kræver, er i det mindste, at vi udviser respekt for andre personers værdighed, og denne respekt er fraværende i det tilfælde, vi ikke anerkender, at de som værende menneskelige personer uomtvisteligt må besidde de friheder, som listen af kapabiliteter er udtryk for, og vi ikke tilvejebringer dem de nødvendige kapabiliteter (Nussbaum 2011: 36). Den primære opgave for retfærdighedsteorier er som følge heraf at afgøre, hvordan vi kan arbejde hen imod en fremtid, hvor alle de fordringer, som listen af centrale kapabiliteter stiller os, kan blive tilfredsstillende mødt.

Nussbaums teori indfanger i øvrigt, at retfærdighed ikke kan være endimensionel, fordi lidelse og nød i et menneskeliv kan tage mange forskellige former, og den giver således et mere substantielt indhold til den relevante tærskel end Crisp og Frankfurt. Således svarer denne tykkere forståelse af den relevante tærskel på kritikken om, at tærsklen bliver fastsat arbitrært, idet den tydeliggør, hvad der skal forstås ved at være under tærsklen, nemlig at man har underskud i centrale menneskelige kapabiliteter. Den svarer også på kritikken om, at tilstrækkelighedsdoktrinen ignorerer problematiske uligheder over tærsklen, såsom Temkins diskriminationseksempel, fordi det bliver langt mindre intuitivt problematisk at forestille sig uligheder over tærsklen, hvis der med den relevante tærskel ikke blot menes fravær af nød i en endimensionel forstand, men tilstedeværelsen af en lang række konkrete kapabiliteter. Mere konkret, så er eksempelvis negativ diskrimination selv på et meget højt velfærdsniveau altid moralsk problematisk, fordi det bryder med social kapabiliteter som *tilhørsforhold* og *politisk kontrol*, hvilket giver konkret svar på tiltale til ovennævnte indvending.

Flere nutidige filosoffer stiller sig imidlertid skeptiske overfor Nussbaums liste af menneskelige kapabiliteter. En bekymring er, at listens forpligtende universalisme gør den rigid og ufleksibel og dermed mindre anvendelig på praktiske spørgsmål. I stedet, mener kritikerne, burde man sørge for at sikre muligheden for deliberativ procedure og debat omkring, hvilke kapabiliteter man finder vigtige i henhold til givne politiske formål, som åbenlyst vil variere alt efter om man søger at arbejde imod social retfærdighed, ligestilling eller humanitært udviklingsarbejde (Alkire 2002; Robeyns 2011). Denne kritik er både vigtig og retmæssig, men den rokker ikke ved det centrale politiske filosofiske bidrag, som ligger i Nussbaums begrundelse af selve *idealet* om en universel liste af kapabiliteter som egentlige retfærdighedskrav.

En anden bekymring er, at der med disse følger en problematisk grad af perfektionisme, essentialisme og deraf afledt formynderi, men der er i mine øjne mindst tre grunde til ikke at dele denne bekymring. For det første er enhederne på listen udtryk for kapabiliteter, dvs., effektive *friheder* til menneskelige funktioner og ikke funktioner i sig selv. Det følger, at selvom disse særegne friheder muligvis er perfektionistisk udledt, så er der en naturlig grænse for det formynderiske element. For det andet er listen udtryk for helt *fundamentale*, universelle, menneskelige friheder. Det vil sige, at de ikke blot er på listen, fordi vi synes om dem, eller fordi de tilfældigvis har værdi for os alle som individer eller som samfund, men fordi det at være dem foruden ikke meningsfuldt kan forenes med idéen om et værdigt menneskeligt liv. For det tredje udgør listen en relativt abstrakt normativ kategorisering af, hvilke grundlæggende friheder der er væsentlige for udfoldelsen af et hvilket som helst menneskeligt liv, som ifølge Nussbaum giver plads til, at listen af kapabiliteter så at sige fortolkes ind i den mere konkrete (kulturelle og sociale) kontekst, som den skal anvendes i (Nussbaum 2011: 108).

Nussbaum selv tilslutter sig ikke tilstrækkelighedsdoktrinen, som den her er formuleret i sin stærkeste form, fordi hun udelukkende begrundes den positive påstand, og eksplicit undlader at forpligte sig på den negative påstand, at alle forskelle over det kritiske tilstrækkelige niveau er uden betydning for retfærdighed. Således er hendes liste blot en teori om minimal retfærdighed, som i princippet kan suppleres af andre retfærdighedsprincipper i en endnu mere krævende hybrid-teori. Ikke desto mindre synes Nussbaums tykkere forståelse og udlægning af den relevante kritiske tærskel at være bedre egnet end Crisps til at forsvare den negative påstand. Pointen er, at kapabilitetsteorien indeholder et bærende element af *non-kommensurabilitet* i sin opfattelse af det menneskelige liv, således at intet underskud på en hvilken som helst af kapabilitetsdimensionerne kan opvejes af et overskud på en anden. Det vil sige, at en given bestemmelse af den kritisk-tilstrækkelige grænse må bestemmes indenfor sfæren af den enkelte kapabilitet. Med andre ord forekommer der en horisontal variation i "tilstrækkelighed" henover de forskellige sfærer.

Senest har Nielsen og Axelsen argumenteret for, at man formulerer den horisontale multitærskel-teori i en typologi af forskellige fordelingslogikker, som forklarer substansen bag de specifikke tærskler. Eksempelvis synes retfærdighedskrav i henhold til kapabiliteter relateret til sundhed eller sikkerhed at være tilfredsstillende ved et givent niveau, hvorimod politiske friheder synes at kræve en fordeling, der lægger sig tæt op ad reel lighed (Nielsen og Axelsen 2017). Hvis man betragter "tilstrækkelighed" i denne mere kompleks-pluralistiske form relateret til egentlige kapabiliteter (fremfor velfærd eller ressourcer), så synes den negative påstand om tilstrækkelighed afgørende mindre problematisk (Axelsen og Nielsen 2015). Set i det lys synes det betydeligt mindre problematisk at påstå, at forskelle over denne tærskel er irrelevante fra et retfærdighedsperspektiv.

Horisontale multitærskel-teorier synes at være godt rustet til at imødekomme de oprindelige indvendinger imod tilstrækkelighedsdoktrinen. Som vist kan det rimeligvis forklare, hvorfor vi ikke bør bekymre os om uligheder over tærsklen. Derudover kan det begrunde i henhold til Temkins indvending, hvorfor vi altid vil finde eksempelvis systematisk diskrimination problematisk. Det vil vi, fordi diskrimination er et udtryk for en bestemt typologisk utilstrækkelighed, nemlig i en given social sfære. Hvis der med tilstrækkelighed forstås et tilstrækkeligt niveau af alle relevante goder (eller kapabiliteter), og hvis der ydermere med tilstrækkelighed ikke blot menes et vist absolut niveau af sundhed, sikkerhed, materielle goder etc., men dertil også kræves en ligefordeling af politiske og sociale friheder, så kan diskrimination anses som et socialt under-skud iht. den relevante tærskel for sociale goder. Den horisontale version af multitærskel-tilstrækkelighed giver således mange af de svar, vi intuitivt gerne vil have den til.

Foruden at gøre tilstrækkelighedsdoktrinen langt mere teoretisk plausibel som filosofisk doktrin, så tilvejebringer den horisontale multitærskel-teori også doktrinen mere politisk substans. Det gør den, fordi den flytter fokus væk fra helt generelle universelle og derfor ofte politisk arbitrære tærskelbegreber som eksempelvis globale fattigdomsgrænser eller basale behov og henimod langt mere nærværende politiske spørgsmål, som eksempelvis hvilket niveau af sundhed og sundhedsydelser et sundhedsvæsen under givne omstændigheder må sikre for, at borgere kan siges at have tilstrækkeligt af kapabiliteten "sundhed". Selvom den type spørgsmål selvfølgelig ligeledes er politisk besværlige og kræver offentlig deliberation, så bidrager det horisontale perspektiv til at informere os om, hvilken type fordeling retfærdigheden efter-spørger, fordi den indfanger, at forskellige goder bør fordeles forskelligt. Den horisontale multitærskel-teori kalder således her på et tværfagligt samspil med de forskellige empiriske fagligheder (indenfor sundhedsvidenskab, socialvidenskab, udviklingsvidenskab etc.), som kan konkretisere de enkelte separate tærskler (Nielsen og Axelsen 2017). Den horisontale multitærskel-teori synes

således politisk såvel som filosofisk at styrke tilstrækkelighedsdoktrinen som retfærdighedsteori.

Konklusion

Tilstrækkelighedsdoktrinen står som et lovende alternativ til egalitaristiske teorier om fordelingsretfærdighed. Der er sket en markant udvikling af tilstrækkelighedsteorier i de senere år, og der er stadig mange uafklarede spørgsmål. Jeg har i denne korte artikel forsøgt at give et overblik over forskellige teoretiske udfoldelser af den grundlæggende intuition, som Frankfurt lagde frem i 1987, og jeg har skitseret de problemer, som de forskellige positioner løber ind i. I min egen optik, står horisontale multitærskel-teorier stærkest i henhold til at tilbagevise de oprindelige bekymringer ved tilstrækkelighedsdoktrinen, men der skal mere til, end hvad jeg her har kunnet gøre for at begrunde denne påstand. Jeg mener dog, nok er sagt her, til at man begynder at tage grundideen bag tilstrækkelighedsdoktrinen seriøst i en politisk sammenhæng, ikke blot som en henslængt filosofisk tanke, men som et egentligt bud på, hvordan man fordeler ressourcer retfærdigt. Jeg er helt sikker på, at man ville kunne gøre utroligt meget godt i verden (ironisk nok også i henhold til at bekæmpe den problematiske ulighed), hvis man opgav ideen om, at lighed i sig selv har moralsk værdi.

Referencer

- Anderson, Elizabeth, 1999. "What is the Point of Equality?", *Ethics* 109 (2), s. 287-337.
- Arneson, Richard, 1989. "Equality and Equal Opportunity for Welfare", *Philosophical Studies* 56 (1), s. 77-93.
- Alkire, Sabina, 2002. *Valuing Freedoms: Sen's Capability Approach and Poverty Reduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Axelsen, David & Nielsen, Lasse, 2015. "Sufficiency as Freedom from Duress", *Journal of Political Philosophy* 23 (4), s. 406-426.
- Benbaji, Yitzhak, 2005. "The Doctrine of Sufficiency: A Defence", *Utilitas* 17 (3), s. 310-332.
- Casal, Paula, 2007. "Why Sufficiency is not Enough", *Ethics* 117 (2), s. 296-326.
- Christensen, Anne-Marie S., 2008. *Moderne dydsetik*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Crisp, Roger, 2003. "Equality, Priority, and Compassion", *Ethics* 113, s. 745-763.
- Crisp, Roger, 2008. "Compassion and Beyond". *Ethical Theory and Moral Practice* 11 (3), s. 233-246.
- Daniels, Norman, 2008. *Just Health*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dworkin, Ronald, 2000. *Sovereign Virtue*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Fourie, Carina & Rid, Annette (red.), 2016. *What is Enough? Sufficiency, Justice, and Health*. Oxford: Oxford University Press.

- Frankfurt, Harry, 1987. "Equality as a Moral Ideal", *Ethics* 98, s. 21-43.
- Holtug, Nils, 2010. *Persons, Interests, and Justice*. Oxford: Oxford University Press.
- Huseby, Robert, 2010. "Sufficiency: Restated and Defended", *Journal of Political Philosophy* 18 (2), s. 178-197.
- Knight, Carl, 2015. "Abandoning the Abandonment Objection: Luck Egalitarian Arguments for Public Insurance", *Res Publica* 21 (2), s. 119-135.
- Miller, David, 2007. *National Responsibility and Global Justice*. Oxford: Oxford University Press.
- Nielsen, Lasse, 2016. *Det dydige samfund*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Nielsen, Lasse, 2014. "Kapabilitetsteorien og social retfærdighed", *Norsk Filosofisk Tidsskrift* 49 (1), s. 17-30.
- Nielsen, Lasse & Axelsen, David A., 2017. "Capabilitarian Sufficiency: Capabilities and Social Justice", *Journal of Human Development and Capabilities* 18 (1), s. 46-59.
- Nussbaum, Martha, 1992. "Human Functioning and Social Justice: In Defense of Aristotelian Essentialism", *Political Theory* 20 (2), s. 202-246.
- Nussbaum, Martha, 2000. *Women and Human Development*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nussbaum, Martha, 2006. *Frontiers of Justice*. Cambridge, MA: The Belknap Press of Harvard University Press,
- Nussbaum, Martha, 2011. *Creating Capabilities*. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Parfit, Derek, 2002. "Equality or priority?", s. 81-125 i Clayton, Matthew & Williams, Andrew (red.), *The Ideal of Equality*. New York: Palgrave Macmillan.
- Pettit, Philip, 1997. *Republicanism: A Theory of Freedom and Government*. Oxford: Oxford University Press.
- Pettit, Philip, 2012. *On the People's Terms: A Republican Theory and Model of Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ram-Tiktin, Efrat, 2011. "A Decent Minimum for Everyone as a Sufficiency of Basic Human Functional Capabilities", *American Journal of Bioethics* 11 (7), s. 24-25.
- Raz, Joseph, 1986. *The Morality of Freedom*. Oxford: Oxford University Press.
- Robeyns, Ingrid, 2011. "Sen's capability approach and gender inequality: selecting relevant capabilities", *Feminist Economics* 9 (2-3), s. 61-92.
- Scheffler, Samuel, 2003. "What is Egalitarianism?", *Philosophy and Public Affairs* 31 (1), s. 5-39.
- Segall, Shlomi, 2010. *Health, Luck, and Justice*. Princeton: Princeton University Press.
- Segall, Shlomi, 2016. "What is the Point of Sufficiency?", *Journal of Applied Philosophy* 33 (1), s. 36-55.
- Sen, Amartya, 1992. *Inequality Reexamined*. Oxford: Oxford University Press,
- Shields, Liam, 2016. *Just Enough*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Shields, Liam, 2012. "The Prospects for Sufficentarianism", *Utilitas* 24 (1), s. 101-117.
- Temkin, Larry, 2003. "Equality, Priority or What?", *Economics and Philosophy* 19 (1), s. 61-87.